

МОДЕЛЬ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНЬОГО ФАХІВЦЯ ЛЕГКОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ

***Анотація.** Стаття присвячена проблемам формування професійної компетентності майбутнього фахівця легкої промисловості на основі моделювання навчально-виховного процесу. Висвітлюються основні компоненти моделі формування профкомпетентності спеціаліста легкої промисловості.*

***Аннотация.** Статья посвящена проблемам формирования профессиональной компетентности будущего специалиста легкой промышленности на основе моделирования учебно-воспитательного процесса. Освещают основные компоненты модели формирования профкомпетентности специалиста легкой промышленности.*

***Annotation.** The article is devoted the problems of forming of professional competence of future specialist of light industry on the basis of design of учебно-воспитательного process. Light up the basic components of model of forming of профкомпетентності specialist of light industry.*

Мета професійної освіти полягає у тому, щоби забезпечити кваліфікованими, компетентними спеціалістами як виробничі галузі, так і інші сфери суспільної діяльності. Причому ці спеціалісти водночас повинні бути і соціально компетентними громадянами свого суспільства, що розуміють тісний взаємозв'язок між своєю вузькопрофесійною діяльністю і тими стратегічними завданнями, які стоять перед всім суспільством. Тому можна стверджувати, що сучасна професійна освіта має два концептуальні виміри, тісно пов'язані між собою, – широкий та вузький. Як пише із цього приводу В.В.Гапон, “система підготовки спеціалістів... розвивається і вдосконалюється, виходячи із двох її специфічних функцій. *По-перше*, система підготовки спеціалістів виконує економічну, продуктивну функцію, тобто забезпечує відтворення висококваліфікованих елементів сукупної робочої сили суспільства, і тим самим сприяє розвитку продуктивних сил. *По-друге*, вона реалізує і соціально-політичну функцію – задовольняє духовні, інтелектуальні потреби людини, сприяє всебічному розвитку особистості” [1, 4].

Визначаючи широкий та вузький вимір цілей освіти, зумовлених соціально-економічними потребами суспільства, В.Биков вважає, що вони (цілі) полягають у “створенні умов для забезпечення: 1) гармонійного становлення і розвитку особистості як індивіда і свідомого члена суспільства..., формуванні ціннісної системи, яка базується на загальнолюдських ... цінностях; 2) професійної освіти, яка передбачає формування в особистості відповідних властивостей, що забезпечують її конкурентноздатність на ринках праці ” [2, 59].

Водночас В.Биков визначає і загальну мету професійного навчання, яка, на його думку, полягає у: 1) “забезпеченні всебічної соціалізації та ефективною адаптації тих, хто навчається, в соціально-економічних умовах суспільства, що розвивається; 2) формування і розвиток професійно значущих якостей, конкурентноспроможної професійної компетентності; 3) поглиблення розвитку особистості, перш за все почуттєвої сфери, способів продуктивного мислення і пізнання, вміння вчитися і самовдосконалюватися протягом всього життя, здатності до творчого наукового пошуку щодо вирішення завдань, що постали; 4) формування і розвиток цінностей особистого розвитку, рефлексивно-гуманітарного менталітету майбутнього спеціаліста” [3, 270-271].

Отже, слід зауважити, що загальні завдання, що повстають у процесі формування професійної компетентності, передбачають поєднання широкого та вузького вимірів цілей освітнього процесу: адже професійна компетентність означає формування не тільки вузького професіоналізму спеціаліста, але й загальної культури людини. Враховуючи посилення гуманітарної складової у ході підготовки фахівців, спеціаліст повинен поділяти та підтримувати ті гуманітарні цінності, які визначають життєдіяльність суспільства, членом

якого він є. Тобто, як писав І.А.Зязюн, суспільно інтегрована людина повинна чітко розуміти, “що для неї і для суспільства добре, а що зле” [4, 10].

Зауважимо, що конкретні цілі освіти змінюються у процесі розвитку та трансформації суспільства. Як пише Н.Ничкало, “підготовка кваліфікованих робітників для різних галузей промислового, сільськогосподарського виробництва та сфери послуг в різні часи здійснювались на різних організаційно-методичних засадах, котрі не могли бути незмінними” [5, 19].

Ступінь динамізму суспільного розвитку визначає і динаміку змін цілей професійної освіти. Це повністю стосується підготовки спеціалістів легкої промисловості. Легка промисловість відноситься до тих галузей виробництва, зміна вимог маркетингового середовища до яких відбувається дуже швидко, що зумовлюється прискоренням зміни споживацьких уподобань, специфікою національного ринку тощо. Відповідно до цього прискорюється і зміна організаційно-технічних умов діяльності підприємств легкої промисловості.

В Україні легка промисловість формально визначається як гетерогенний комплекс промислових галузей, діяльність якого має на меті забезпечення базових потреб населення у текстильній і трикотажній продукції, у одязі і взутті. Продукція цих галузей здатна забезпечувати актуальні потреби населення, і саме тому вона користується сталим попитом у споживачів.

У Західній Європі складові легкої промисловості розглядаються як самостійні галузі промислового виробництва, що вимагають відповідно окремої підготовки фахівців. Так, у Фінляндії розроблені “тести на визначення професійної компетентності”, які складають кваліфікаційні модулі, що являють собою базові компетентності, необхідні для формування професійної компетентності у конкретних галузях виробничої діяльності.

Розроблено три рівня системи “кваліфікації” (тобто рівнів професійної компетентності):

1. Професійна кваліфікація являє собою вміння та знання, що “вимагаються для професійного хисту”.

2. Подальша професійна кваліфікація являє собою професійні уміння досвідчених працівників.

3. Професійна кваліфікація спеціалістів передбачає вміння контролювати найважливіші завдання галузі (тобто це, власне, і є професійна компетентність спеціаліста нашому розумінні) [6, 4].

Водночас визначаються і основні фахові якості (“кваліфікації”) спеціалістів швейного виробництва, необхідні їм для формування професійної компетентності. Вони “повинні вміти розробляти та створювати предмети одягу... Вони повинні вміти підібрати потрібний матеріал для виробів, слідкувати за якістю та встановлювати ціни, використовувати переваги стилів одягу різних культур, вміти співпрацювати із професіоналами у своїй галузі, використовувати у своїй роботі матеріали, аксесуари міжнародного гатунку...Повинні вміти планувати та розвивати власну роботу та методи діяльності і спрямовувати інших у нові робочі фази” [6, 62].

Фінські педагоги визначають і основні кваліфікаційні модулі для формування компетентності фахівців із конкретних спеціальностей галузі швейної промисловості. Так, кваліфікаційні модулі спеціаліста-модельєра включають до себе “знання властивостей матеріалів, із яких вироблюються моделі..., знання процесу виготовлення матеріалів, волокон, структур, що використовуються у виготовленні одягу, у розробці моделей та виробництві товару”; модулі кваліфікації “механіка швейного виробництва” – “устаткування, обслуговування та ремонт обладнання” [6, 57-63].

Слід зауважити, що в останні роки у наукових дослідженнях (зокрема – у галузі педагогіки) і в Україні, і в інших країнах набув визнання та досить великого поширення метод моделювання, який уявляє собою, за словами І.Козловської, “заміну вивчення деякого об’єкта чи явища експериментальним дослідженням на його моделі” [7, 262].

Отже, моделювання передбачає створення моделей конкретних значень, явищ, структур та видів діяльності. За словами І.А.Зязюна, “модель – це штучно створений зразок у вигляді схеми, фізичних конструкцій, знакових форм чи формул, який, будучи подібним досліджуваному об’єкту (чи явищу), відображає і відтворює у більш простому вигляді структуру, властивості, взаємозв’язки і відношення між елементами цього об’єкта” [8, 209].

При конструюванні моделі професійної компетентності спеціаліста легкої промисловості ми виходили із передумови, що ця компетентність складається із окремих блоків, кожен із яких репрезентує актуальне значення загального профілю фахівця. На нашу думку, ці блоки-складові компетентності фахівця можна визначити таким чином:

1. Теоретичні знання про шляхи та методи виробництва якісної, конкурентноздатної продукції: знання принципів функціонування ринку, досягнення конкурентноздатності продукції; знання основ маркетингу; економічні знання; знання теоретичних основ стандартизації і управління якістю продукції легкої промисловості.

2. Знання в галузі організації виробництва: знання теорії та володіння методикою прийняття управлінсько-виробничих рішень; знання основ менеджменту сучасного промислового підприємства; знання економіки виробництва; знання основ законодавства, що регулює діяльність сучасних підприємств у ринкових умовах; знання іноземної мови, достатнє для самостійного перекладу технологічних інструкцій та сертифікатів; знання технології виготовлення виробів та основ матеріалознавства; знання галузевого обладнання; знання правил охорони праці, техніки безпеки, виробничої санітарії; знання організаційно-функціональної структури підприємства, його внутрішніх та зовнішніх зв’язків, принципів виробничої кооперації із іншими підприємствами галузі.

3. Знання основ управління виробничими колективами: знання психології;

знання основ менеджменту; теоретичне знайомство із соціально-психологічними методами управління колективом; знання методів поліпшення морально-психологічного клімату в колективах; знання методів та прийомів запобігання, а також розв’язання міжособових конфліктних ситуацій; знання основних етичних правил поведіння керівника в колективі.

Рівень практичних вмінь, який формуються у спеціаліста в процесі його навчання, визначається тим, наскільки цей процес пов’язаний із реальним виробництвом, наскільки він враховує організаційно-технологічні зміни у цьому виробництві

Тому, на наш погляд, до основних базових практичних вмінь, що сприяють формуванню професійної компетентності спеціаліста, перш за все слід віднести саме вміння поєднувати теорію із практикою, знаходити застосування своїм теоретичним знанням, набути у процесі навчання, в конкретній виробничій ситуації. Ми вважаємо, що саме такий методологічний підхід повинен виступати основою інших, компетентнісотворчих базових вмінь та навичок, до числа яких, на нашу думку, слід віднести:

1. Вміння та практичні навички спеціаліста, необхідні для виготовлення високоякісних і конкурентоспроможних виробів легкої промисловості: 1) вміння пристосовувати набуті у процесі навчання теоретичні знання, засвоєні принципи організації ринкової економіки до реальних умов та специфіки конкретного виробництва; 2) вміння впроваджувати у виробництво інновації, спрямовані на підвищення конкурентоспроможності продукції, вміння модернізувати технологію виробництва у відповідності до вимог підвищення якості вироблюваної продукції легкої промисловості; 3) вміння цивілізовано поводитися на ринку, аналізувати та передбачати споживацький попит, його коливання та зміни і на основі цього прогнозувати оновлення асортименту вироблюваної продукції; 4) вміння протидіяти конкурентам на ринку товарів легкої промисловості; 5) вміння застосовувати цивілізовані методи конкурентної боротьби; 6) вміння реалізовувати вироблену продукцію, вміння на практиці застосовувати методiku її збуту; 7) вміння розробляти та впроваджувати у виробництво нові моделі продукції, залучати у процес її виготовлення нові матеріали, технології та обладнання.

2. Інженерно-технічні та технологічні вміння спеціаліста легкої промисловості як компоненти його професійної компетентності: 1) вміння адаптувати набуті у навчальному закладі теоретичні знання до технологічного розвитку конкретного виробництва; 2) вміння розробляти та впроваджувати у виробництво новий дизайн моделей швейної продукції; 3) вміння впроваджувати заходи, спрямовані на ефективне використання виробничих потужностей, сировини, матеріалів та енергоресурсів; 4) вміння ефективно експлуатувати галузеве обладнання, ефективно використовувати його потенціальні можливості; 5) вміння вдосконалювати технологію виробництва.

3. Вміння спеціаліста у галузі організації виробництва товарів легкої промисловості: 1) вміння приймати оптимальні виробничо-організаційні рішення та визначати ефективні шляхи їх реалізації; 2) вміння організовувати роботу виробничих колективів у відповідності із конкретними виробничими завданнями, здатність на практиці застосовувати прийоми та методи виробничо-організаційної діяльності спеціаліста, засвоєні на теоретичному рівні в процесі його підготовки у навчальному закладі; 3) вміння складати облікову та звітну документацію, вміння здійснювати виробничі розрахунки; 4) вміння додержуватися та підтримувати режим техніки безпеки, проводити інструктаж працівників; 5) вміння підтримувати у колективах сприятливий морально-психологічний клімат, вміння активно використовувати “людський фактор”, вміння розв’язувати міжособові конфліктні ситуації, які можуть виникати у процесі колективної діяльності; 6) вміння ефективно реалізовувати лідерські функції; 7) вміння підтримувати у колективі виробничу дисципліну.

Водночас слід зауважити, що професійно компетентний спеціаліст повинен володіти і певними особистісними, психологічними та соціально-психологічними якостями, які мають сприяти підвищенню ефективності його діяльності у колективі.

На нашу думку, до числа найсуттєвіших особистісних якостей, необхідних для формування професійної компетентності спеціаліста, можна віднести:

1. Психофізіологічні (вроджені) якості, що сприяють досягненню професійної компетентності фахівця легкої промисловості: 1) екстравертність особи спеціаліста (тобто спрямованість психологічних процесів на оточуючий світ), комунікабельність, вміння спілкуватися із людьми; 2) працелюбність, вміння та бажання працювати; 3) висока соціальна адаптивність, вміння швидко пристосовуватися до вимог соціального оточення; 4) висока психологічна мобільність, здатність швидко перебудовувати програму власної діяльності відповідно до зміни умов її виконання; 5) лідерські якості (залежать від типу нервової системи та темпераменту); 6) сміливість та рішучість, готовність до прийнятті рішень (ці якості також мають вроджену природу).

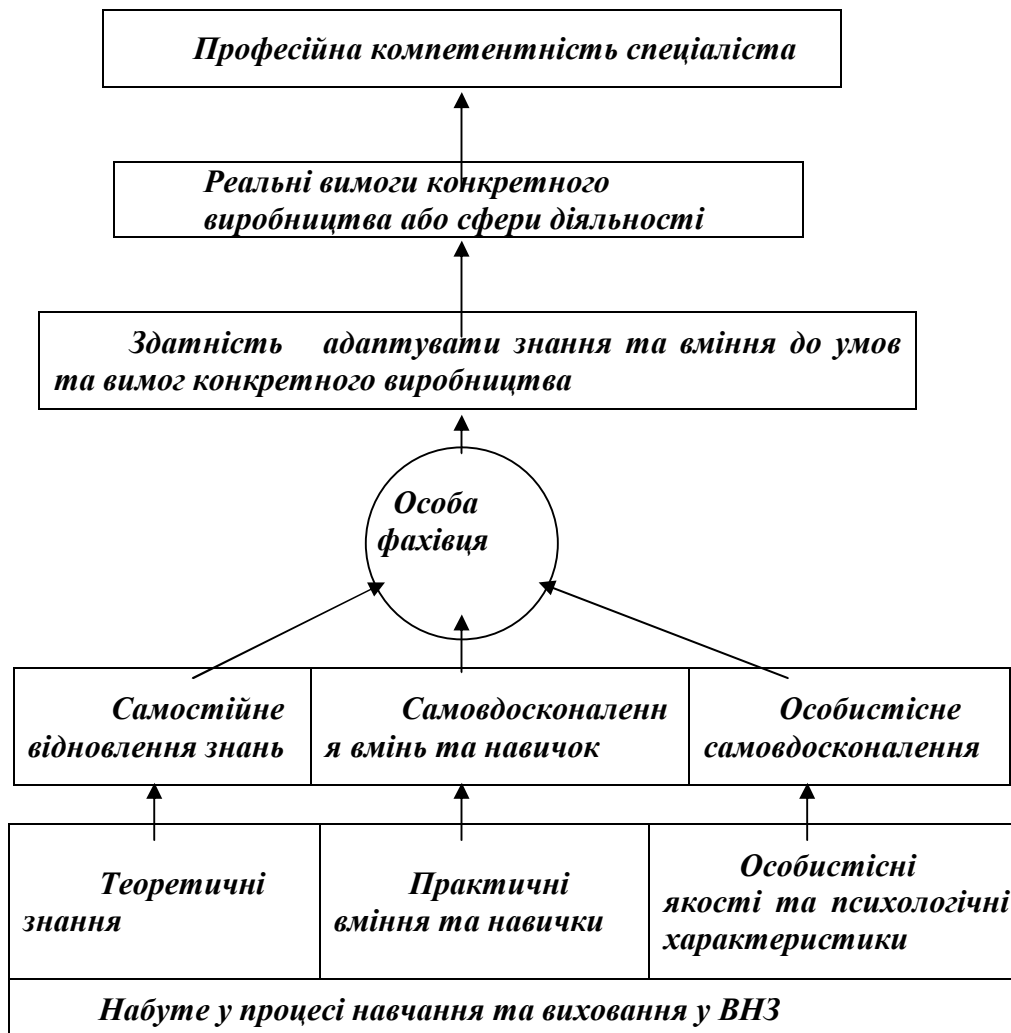
2. Соціально-психологічні (виховані) якості, необхідні для досягнення професійної компетентності: 1) висока моральність, чесність, правдивість, щирість та чемність у спілкуванні із іншими людьми; 2) ініціативність, активне ставлення до професійних обов’язків та до виконуваної роботи; 3) вміння володіти собою, моделювати власну поведінку, адаптувати її до вимог соціального середовища; 4) усвідомлення власних психологічних вад та знання шляхів їхньої нейтралізації; 5) вміння узгоджувати свої дії та інтереси із діями інших людей, враховувати інтереси оточення; 6) толерантність, вміння враховувати думку інших людей, готовність до компромісу, тобто вміння поступатися часткою власних інтересів заради збереження “соціально-психологічного миру” у колективі; 7) дисциплінованість.

3. Соціально-політичні (громадянські) якості спеціаліста: 1) ідентифікація власних цінностей із цінностями суспільства; 2) мотивація діяльності, співзвучна із соціальними вимогами; 3) особистісна готовність до виконання завдань; 4) готовність до взаємодії із іншими людьми; 5) узгодження власних інтересів із інтересами суспільства; 6) почуття громадянської відповідальності за результати своєї діяльності.

Однак ці блоки, характеризуючи певну групу якостей спеціаліста, не дають уявлення про його професійну компетентність. Для того, щоб дати уявлення про компетентність фахівця, вони повинні бути скомпоновані у модель із врахуванням чинників, визначених

особливостями та вимогами виробничого середовища. На наш погляд, модель професійної компетентності спеціаліста легкої промисловості повинна мати такий вигляд (див. рис. 1).

На нашу думку, запропонована модель професійної компетентності спеціаліста визначає основні складові компоненти цієї компетентності, а тому може бути успішно використана при визначення головних напрямів формування профкомпетентності фахівця. Водночас вона може бути застосована при педагогічному моделюванні процесу формування професійної компетентності спеціалістів.

Рис.1. Модель професійної компетентності фахівця легкої промисловості.

Література

1. Гапон В.В. Вимоги до підготовки спеціалістів в галузі освіти в сучасних умовах та прогнозування соціально-економічних показників діяльності вищих навчальних закладів // Проблеми освіти: Наук.-метод. зб. / Кол. авт. – К.: Наук. метод. центр вищої освіти, 2002. – Вип. 28.
2. Биков В. Навчальне середовище сучасних педагогічних систем // Професійна освіта: педагогіка і психологія. Польсько-укр. журнал, вип. VI.
3. Биков В. Системно-структурні засади забезпечення якості професійної освіти // Зб. наук. праць. – Донецьк: Либідь, 2001.

4. Зязюн І.А. Світоглядні пріоритети педагогіки // Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання у підготовці фахівців : методологія, теорія, досвід, проблеми // Зб. наук. пр. у 2-х част. – Ч-1 / Редкол.: І.А.Зязюн та ін. – Київ-Вінниця: ДОВ Вінниця, 2002.
5. Ничкало Н. Проблеми підготовки виробничого персоналу у ХХІ столітті: концептуальний аспект // Професійна освіта: педагогіка і психологія. Польсько-український журнал / За ред. Т. Левовицького, І.Вільш, І.Зязюна, Н.Ничкало. Вип. VI. – Ченстохова: 2004.
6. Competence-based Qualifications 5/2004. National Board of Education. – Helsinki : Nascapaino Oy, 2004.
7. Козловська Ірина. Теоретико-методологічні аспекти інтеграції знань учнів професійно-технічної школи: дидактичні основи. Монографія / За ред. С.У.Гончаренка. – Львів: Світ, 1999.
8. Зязюн Іван. Філософія педагогічного світогляду // Професійна освіта: педагогіка і психологія. Польсько-український журнал, вип. VI.

УДК 37(09)

Мельник В.В., Мельник В.Н.

ПЕДАГОГІЧНІ ПОГЛЯДИ Г.С. СКОВОРОДИ

Анотація. Стаття розкриває актуальність педагогічної спадщини Григорія Сковороди, роль і місце її в системі педагогіки вищої школи.

Аннотация. Статья раскрывает актуальность педагогического наследия Григория Сковороды, роль и место его в системе педагогики высшей школы.

Annotation. This article reveals relevance, educational value of pedagogical heredity Gregory Skovoroda, his role and place in the pedagogy of higher education.

Питання про народні джерела творчості Григорія Сковороди, а ширше – про народність видатного українського просвітителя-філософа і письменника другої половини ХVIII ст. поставлене вітчизняною наукою ще на початку ХІХ ст. Вперше про народність творчості Г.Сковороди написав Т. Г. Шевченко. У передмові до нездійсненого видання “Кобзаря”, написаній 8 березня 1847 р., Шевченко назвав великим і народним шотландського поета Роберта Бернса і тут же порівняв з ним Г.Сковороду.

Високо цінував Г.Сковороду як народного філософа український історик і письменник М. І. Костомаров, який наголошував саме на народності Г.Сковороди, його популярності на Україні.: як проповідник правди і добра, Г.Сковорода став народним ідеалом мудреця. Можливо, тепер уже треба відрізнити Г.Сковороду реально від Сковороди ідеального, народного; та нема сумніву, що останній образ виник із першого”.

На думку П.Куліша, якщо б Г.Сковорода виховувався в інших умовах, то міг би стати “великим двигуном духовного розвитку українського народу”. Пророцтво П.Куліша було апріорне – насправді народ зрозумів поезію Сковороди, читав і переписував її, слухав у виконанні кобзарів.

На зв'язках філософа з простим народом наголошувала український та російський історик О.Я. Єфименко. Цікаве її свідчення про популярність Г. Сковороди серед народу у другій половині ХІХ ст.: “Пам'ять народу про нього,— писала вона,— виявилась тривалішою і благороднішою, ніж пам'ять культурного класу. Кожний український кобзар і лірник співає сковородинські псалми, духовні вірші, і очевидно їх сувора мораль, сповнена презирства до жалюгідної мирської суєти, знаходить глибокий відгук у народній душі”.

У 90-х роках ХІХ ст. у зв'язку з відзначенням 100-річчя від дня смерті Сковороди і виходом у світ видання його творів за редакцією Д. І. Багалія (1894) з'явилося чимало літератури про Г.С.Сковороду.